

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰۰

زمان پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۲/۱۵

بررسی جایگاه مشارکت کودکان در شهر دوستدار کودک

فاطمه زینالی

کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری

Fatimazeinali@yahoo.com

چکیده

شهر مناسب برای کودکان یعنی شهر سالم، شهر امن، شهر سبز و شهری که همه چیز در آن متعادل باشد. از آنجاکه مشارکت حق بنیادی شهروندی است و موجب رشد قابلیت و مسئولیت های اجتماعی کودکان و نوجوانان در جامعه می شود، ارائه الگوی مشارکتی مناسب می تواند باعث تحول جامعه نیز گردد. الگوهای مشارکت کودکان در فرایندهای برنامه ریزی و طراحی شهری در قالب جدول ۵ ارائه شده است. ساخت شهر دوستدار کودک تنها در قالب یک نظریه مطرح نیست بلکه فرایند به کارگیری برنامه ها با کودکان و زندگی آنهاست. که می تواند تبدیل به یک واقعیت شود و شانس مشارکت کودکان در فعالیت ها و برنامه ها را افزایش دهد و احساس خوبی در آنها نسبت به خود و جامعه ایجاد کند. انواع فضاهای عمومی مانند پارک ها؛ میدان ها و پلازاها؛ یادبودها، بازارها، خیابان ها، زمین های بازی، فضاهای باز اجتماعی، سبز راه ها، پارک راه یا بلوارها، بازارهای سرپوشیده، فضاهای یافته شده، و فضاهای روزمره و آب کنارها می تواند مکانی برای حضور اجتماع شهری و بخصوص کودکان و نوجوانان باشد، این در حالی است که از بین فضاهای ذکر شده، فضای شهری متناسب با کودک و نوجوان باید ویژگی های خاصی داشته باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱- مقدمه

شهر مجموعه ای فرهنگی کالبدی است که براساس نیاز، کنش و رفتار شهروندان شکل می گیرد و در نتیجه ارتباط متقابل بین انسان ها و فضاهای متکثر شهری موجودیت می یابد. برخی از فضاهای شهری هستند که زمینه را برای برهم خوردن نظم و امنیت فراهم می کنند. فضا و جرم رابطه ای نزدیک باهم دارند. بنابراین شناخت این فضاها و تأثیر آن در کاهش امنیت و برهم خوردن نظام شهری از نکات بسیار مهمی است که طراحان و برنامه ریزان شهری در مدیریت شهرها باید به آنها توجه ویژه ای داشته اند. از این رو می توان امنیت را، نوعی احساس آرامش و آسایش درونی که از مؤلفه های فعال محیط حاصل شده و پس از ادراک ذهنی، گونه ای احساس در امان بودن را به وجود می آورد معرفی کرد. امنیت، مصونیت از تهدید، تعرض و تصرف اجباری و بدون رضایت است و در مورد افراد به این معناست که هراس و بیمی نسبت به بهره‌مندی از حقوق و آزادی های مشروع خود نداشته باشند، حقوق آنان به مخاطره نیفتد و هیچ عاملی حقوق مشروع آنان را بدون دلیل قانونی و موجه تهدید ننماید. ولی یکی از گروه های خاموش که در برنامه ریزی شهری توجه کمتری به آنها شده است، کودکان هستند. شهر محیطی پیچیده و متراکم است که انسان ها، فضاها و روابط میان آنها از قوانین نوشته و نانوشته های تبعیت می کنند که توسط بزرگسالان و برای بزرگسالان تدوین شده است لذا شهر می تواند محیطی بسیار ناامن و خشن برای کودکان باشد (ارمغان و عبدل، ۱۳۸۵: ۲۸)..

۲- پیشینه تحقیق

به دنیا و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «آموزه های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی معماری فضاهای دوستدار کودک (مطالعه موردی: فضاهای درمانی شهر بجنورد)» انجام داده اند. ودکان بخش مهمی از شهروندان هر جامعه هستند که همواره در ارتباط با محیط های مختلف ساخته شده به دست بزرگسالان قرار می گیرند. نوع نگاه و نیازهای آنها با بزرگسالان متفاوت است. در این میان فضاهای درمانی، غالباً برای آنها فضاهایی نامطلوب و دلهره آور محسوب می شوند. لذا مسأله اساسی، برقراری پیوند عاطفی بین کودک و فضای درمانی، به عنوان یکی از عوامل موثر در فرآیند درمان کودکان، محسوب می شود و پرداختن به موضوع طراحی فضاهای درمانی مطلوب کودکان، ضرورت می یابد. هدف این تحقیق بررسی آموزه های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی فضاهای دوستدار کودک (مطالعه موردی: فضاهای درمانی شهر بجنورد) می باشد. تحقیق، مسیر خود را با طرح این سؤال که «اصول کلی طراحی فضاهای درمانی دوستدار کودک کدامند؟» آغاز کرد. روش تحقیق، توصیفی با هدف کاربردی می باشد. جامعه آماری پژوهش، شامل کودکان ۶ تا ۱۲ ساله ساکن در شهر بجنورد بود که حداقل یکبار، سابقه بستری شدن را داشتند و حجم نمونه شامل ۵۰ نفر از کودکان دختر و پسر بود که به شیوه هدفمند انتخاب شدند و در بازه زمانی مرداد و شهریور ۱۳۹۸ مورد مشاهده قرار گرفتند. یافته ها نشان داد ویژگی های فضای درمانی مطلوب از دیدگاه کودکان، به ترتیب اهمیت در سه حوزه «ویژگی های معماری»، «اصول رفتاری پرسنل» و «وجود ویژگی های خاص در فضاهای درمانی»، خلاصه می شود. نتیجه تحقیق در حوزه ویژگیهای معماری نشان داد که آموزه های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی فضاهای درمانی دوستدار کودک مشتمل بر پنج اصل شامل: تمرکز بر طراحی اتاق های بستری، طراحی کنترل شده فضاهای سبز و باز، اتاق بستری به مثابه خانه، سیمای کودکانه در طراحی ورودی و کودک‌واری در طراحی فرم و نمای ساختمان، می باشد. ایمانی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان «بررسی شهر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

دوستدار کودک از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: ناحیه ۱ شهر اردبیل) انجام داده اند. تحقیق حاضر با هدف مشارکت کودکان در ایجاد محیط ساخته شده اطرافشان و در نتیجه تحلیل نظراتشان می باشد. که با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و بررسی های میدانی همچون پرسشنامه و مصاحبه و نقاشی از طریق نمونه گیری خوشه ای به وسیله ۱۰۰ کودک اردبیلی در مقطع پنجم ابتدایی انجام پذیرفته است؛ و نظرات آنها در مورد مکان مورد علاقه و وضعیت شهر موجود و شهری که می خواهند داشته باشند مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج بیانگر این است که امکانات و تسهیلات شهر برای کودکان بسیار ناچیز بوده و جز چند بازیگاه کودک و پارک ها و شهر بازی، فضای خاص دیگری برای آنها در نظر گرفته نشده است. کودکان نقش چندانی در شهر ایفا نمی کنند و دامنه فعالیت آنها به خانه و مدرسه، پارک ها و فضاهای بازی محدود شده است. هم چنین بیش از ۵۰ درصد کودکان اردبیلی امکان استفاده از محله خود را به عنوان مکان بازی ندارند به همین دلیل در برنامه ریزی ها باید به محله به عنوان مهمترین مرکزی که کودک وقت خود را در آن می گذراند توجه ویژه ای شود. مطالعه موردی شهر اردبیل نشانگر فاصله این شهر با شهر دوستدار کودک می باشد. که نیازمند برنامه ریزی دقیق جهت مشارکت کودکان در طراحی شهر را می باشد. بهاروند (۱۳۹۳) پژوهشی با عنوان «بررسی و بازبینی مفهوم شهر دوستدار کودک از مشارکت سازی کودکان تا استانداردهای طراحی؛ با ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی» انجام داده است. امروزه در نظر گرفتن کودکان در طراحی شهری و مشارکت سازی کودکان در فرآیندهای مدیریتی و برنامه ریزی شهر، می تواند ضمن تاثیر بر مراحل رشد و تعالی کودکان و تربیت و شکوفایی شخصیتی آنها، زمینه ساز طراحی متناسب شهری بر اساس نیازهای فیزیکی و روان شناختی کودکان فرض شود. بر این اساس بوده است که شهرهای دوستدار کودک به عنوان رویکردی آینده پژوهانه در فرآیند طراحی و مدیریت شهری مورد توجه قرار گرفته اند. کیانی و همکاران (۱۳۹۱) پژوهشی با عنوان «تحلیل و برنامه ریزی «شهر دوستدار کودک» (KID) از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)» انجام داده اند. تحقیق در حوزه شهرهای دوستدار کودک، به ویژه در اروپا، از سال های ۱۹۸۰ به بعد مورد توجه قرار گرفت. عمده این تحقیقات در راستای تخصیص حق شهروندی به بچه ها و رسیدگی به خواسته ها و نیازهای آنها بود. امروزه «شهر دوستدار کودک» (KID) مورد توجه برنامه ریزان و دست اندرکاران امور شهری قرار گرفته است، چرا که تعداد جمعیت کودکان مناطق شهری جهان (شهرهای کشورهای در حال توسعه) در حال افزایش هستند. پروژه های شهر دوستدار کودک به طور عمده ایجاد فرصتی برای کودکان در راستای شکل دادن و یا تغییر محیط پیرامونشان است. کودکان و نوجوانان به عنوان اعضای جامعه با مجموع های از خواسته ها و نیازهای خاص، استفاده کنندگان محیط ساختگی هستند.

۳- کودک

یکی از مواردی که می تواند به توجیه اصول، تحلیل موضوع و ارائه راهکارهای پیشنهادی بیانجامد، آن است که به تعریف کودک پرداخته شود، تا ادامه مطالعات را از وضوح بیشتری برخوردار سازد. طبق تعریف فرهنگ فارسی معین، کودک به معنای کوچک، صغیر و فرزندی که به حد بلوغ نرسیده (پسر یا دختر) یا طفل آورده شده باشد. طبق تعاریف حقوقی جمهوری اسلامی ایران، کودک به فردی اطلاق می شود که به سن بلوغ نرسیده باشد. قانون مدنی در تبصره یک ماده ۱۲۱۰ مصوبه ۱۳۶۰ مجلس شورای اسلامی، سن بلوغ را برای پسران پانزده سال و برای دختران نه سال قمری ذکر کرده است. کنوانسیون حقوق کودک که مفاد آن در سال ۱۳۶۸ (۱۹۸۹) به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده و مجلس شورای

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

اسلامی ایران نیز در سال ۱۳۷۲ آن را پذیرفته است، در ماده یک خود اشاره به آن دارد که کودک کسی است که دارای سنی کمتر از ۱۸ سال باشد، مگر آنکه طبق قانون اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود.

از جانب دیگر، معنای کودک در قوانین داخلی کشور با یکدیگر فرق می کند، به عنوان مثال طبق تبصره ۱ از قانون مجازات اسلامی طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده باشد. ماده ۷۹ قانون کار نیز به کار گماشتن افراد کمتر از ۱۵ سال تمام را ممنوع می داند و ماده ۳۶ قانون انتخابات ریاست جمهوری و ماده ۲۹ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی، شرایط انتخاب کنندگان را داشتن حداقل سن ۱۶ سال و ماده ۱۸ قانون گذرنامه واجدین شرایط صدور گذرنامه را داشتن سن ۱۸ سال تمام ذکر می کنند. از نظر مرکز آمار ایران کودک به کسی گفته می شود که اجازه فعالیت شغلی نداشته باشد که در این تعریف سن کودک حداکثر ۱۵ سال تمام شمسی است.

۴- شهر دوستدار کودک

مفهوم شهر دوستدار کودک، در امتداد نظریه های حقوق شهروندی برای کودکان است که از سال ۱۹۹۰ پیگیری می شود. عمده این تحقیقات در راستای دادن حق شهروندی به کودکان و رسیدگی به خواست ها و نیازهای آنها بوده است. در این راستا، طرح هایی با عنوان شهرهایی برای کودکان و یا شهرهایی برای دختران و پسران تعریف شده است (صفری مقدم، ۱۳۹۳: ۱۳۴). امنیت و احساس آن برای کودک، پس از نیازهای فیزیولوژیک، به عنوان مهمترین نیازهای شناخته شده و در صورت یک برآورده نشود، فرد در بزرگسالی با مشکلات فراوانی مواجه خواهد شد. با توجه به اینکه شخصیت فردی، اجتماعی و فرهنگی کودکان، نشان دهنده وضعیت کنونی و آینده جوامع بشری است، سامت و امنیت آنها نیز تضمین کننده توسعه پایدار شهری محسوب می شود. در سال ۱۳۸۶ دولت جمهوری اسلامی ایران تعهدی را به صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل متعهد (یونیسف) داد و شهر تهران نیز به طرح شهرهای دوستدار کودک ملحق شد. برابر این الحاق شهرداری تهران برای هدایت پروژه شهر دوستدار کودک در شهرهای خاورمیانه و شمال آفریقا به عنوان دبیرخانه پذیرش مسئولیت کرد. البته این برنامه با کمی تأخیر در سال ۱۳۸۸ به تصویب شورای اسامی شهر تهران رسید و تهران فعالیت های خود در راستای محقق شدن «شهر دوستدار کودک» را آغاز کرد. از جمله مواردی که در این مصوبه مورد توجه قرار گرفته، استانداردسازی مبلمان شهری به ویژه وسایل خاص کودکان (ورزش، تفریح و بازی ...) است. سپس در سال ۱۳۸۹ طرح شهر دوستدار کودک در شورای عالی استان ها به تصویب رسید در این مصوبه با توجه به تأکیدهای دینی، اهمیت حقوق کودکان در دین اسلام و با استناد به وظایف قانونی شورای اسامی شهر به خصوص ماده ۷۱ قانون تشکیلات، شورای عالی استان ها به شوراهای اسامی شهرها پیشنهاد کرد تا شهرداری ها را در زمینه تحقق شهر دوستدار کودک موظف به انجام اقدامات لازم با لحاظ شرایط مقرر در مصوبه کنند.

مفهوم «شهر دوست دار کودک» به طور کلی به این معنی است که دولت مردان چگونه این شهرها را بر اساس علایق بچه ها اداره می کنند و نیز به شهرهایی گفته می شود که در آن، حقوق اساسی بچه ها مثل سلامت، حمل و نقل، حمایت، آموزش و فرهنگ رعایت می شود. بر این اساس بچه ها به عنوان شهروندان تعریف شده اند که حقوقی دارند و حق دارند نظراتشان را ابراز کنند. یک شهر دوستدار کودک تنها یک شهر خوب برای بچه ها نیست، بلکه شهری است که به وسیله کودکان ساخته می شود (Rogge, 2012: 46). از زمان تصویب معاهده حقوق کودکان، فعالیت های مهم و متعددی آغاز شد که بیش از پیش ساختار حقوق کودکان را مشخص می سازد. از این فعالیت ها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

-اجلاس زمین و دستور کار ۲۱: زمانی که رهبران جهان در اجلاس زمین در سال ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو جمع شدند و برنامه مربوط به دستور کار ۲۱ را تدوین کردند، کودکان و جوانان به عنوان گروه های اصلی شناخته شدند تا در روند توسعه پایدار سهیم باشند.

۵- کودکان، هنر و احیای شهر

شهر هنر وینی پیج : کودکان(هنر و احیای شهری) که به وسیله جسیکابرت انجام گرفته است بر مرکز هنر اجتماعی متمرکز شده است که بوسیله هنرمند بین المللی و مشهور شهر وینی پیج، وندا کوپ، آغاز شده است این مرکز شامل درگیر کردن معنا دار جوانان درون شهر در تصمیم گیری ها، برنامه های هنری و یادگیری می شوند. شهر هنر، مرکزی هنری -اجتماعی است که خروجی های خلاقیتی را ارائه می کند و هنرمندان، کودکان و خانواده های ساکن را به آنجا فرا می خواند، برای آنها وسایل نقاشی، طراحی، سنگ تراشی، عکاسی و خیمه شب بازی به صورت رایگان را ارائه می کند. با ارائه تسهیلات یک استودیو و درگیر کردن تدریجی کودکان، مرکز هنری میانسالانی شکل گرفته است. کودکان در همه سنین، همچون بزرگسالان می توانند درحوزه وسیعی از برنامه ها مشارکت کنند. شهر هنر، بیش از ۴۵ مشارکت کننده در یک زمان در خود جای می دهد و انتظار می رود که هر روز عصر ۱۰ تا ۴ مشارکت کننده در آن حضور یابند. در هر ماه نزدیک به ۲۵ نفر در برنامه های شهر هنر شرکت می کنند. برنامه اردوگاه کالگری(ذهن های بازی) به ۱۳ دانش آموز اجازه می دهد تا کلاس های خود را ترک کرده و به محیط های همچون باغ وحش کالگری و مرکز علوم و در سیتی هال سفر کنند(ضیایی، ۱۳۹۲: ۱۱۱).

۶- روش طراحی و برنامه ریزی کنونی

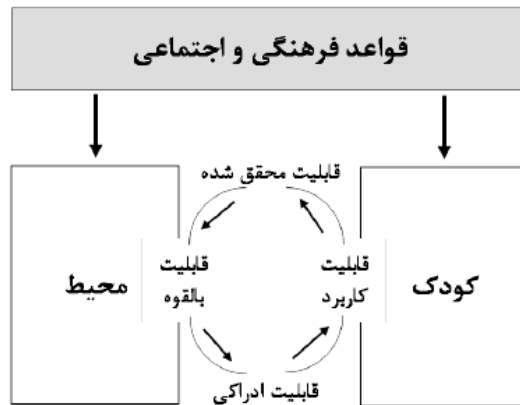
سازندگان و طراحان شهری، دارای پیش زمینه های متنوعی هستند. برنامه ریزی شهری، مهندسی ترافیک، مهندسی الکترونیک، و معماری وغیره. مسئله مربوط به کودکان این است که هیچ جایگاه خاص توانمندی وجود ندارد تا فضاهای بازی را در اختیار آنان قرار دهد. در بسیاری از موارد تنها دستور کار مربوط به کنترل برنامه ریزی محلی از خارج از محله صادر می شود. در دیگر موارد خلائی در حوزه اصول راهنما و دستور کارها، به ویژه در رابطه با مراکز نگهداری از کودکان وجود دارد. این وضعیت در مدارس نیز چندان بهتر نیست.

۶-۱ کودک و محیط

این دهه، شاهد تغییرات نگران کننده ای در عادات روزان هی کودکان است. کودکان کمتر در بازی و فعالیت های آزاد در فضاهای باز یا عمومی شرکت کرده و بیشتر اوقات خود را در خانه، کلاس های فوق برنامه و تحت نظارت مستقیم والدین سپری می کنند. این تحولات سبب پدید آمدن رویکردی جدید تحت عنوان دران کودکی مدرن شده است. محیط تأثیر مستقیم و قاطع روی هر انسانی دارد و بر گزینه های رفتاری آن تأثیر می گذارد و حواسش را به کار می گیرد، بنابراین باید به نیاز هم هی آنها توجه ویژه شود. توجه به طراحی فضاهای شهری، به ویژه به پروژه هایی که اهداف آن مشارکت کودکان و توجه به نیازها و خواسته های آنهاست، می تواند علاوه بر فراهم کردن محیطی منطبق بر خواسته های کودکان، با دادن فرصت مشارکت و نقش اجتماعی به آنها موجب ارتقای آگاهی های اجتماعی و توسعه مشارکت واقعی و خلاقانه در جامعه شود روان شناسی به نام گرینو سطوح مختلف قابلیت های محیط را در چهار طبقه شامل قابلیت های بالقوه، ادراکی، کاربرد و محقق شده دسته بندی کرده است. بخشی از قابلیت های محیط، جنبه فیزیکی و فیزیولوژیکی دارند و بخشی تحت تأثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی اند. برای مثال، بالا رفتن کودکان از درخت قابل درک و جذاب است، اما بزرگسالان می توانند به دلیل خطرهای احتمالی، کودک را از این کار باز دارند و یا به منظور تقویت جسارت و شجاعت کودک، وی را به این کار تشویق کنند.

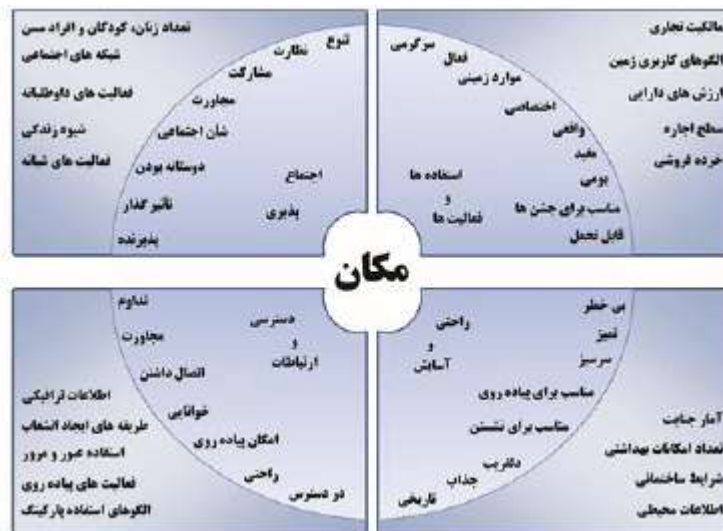
ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شکل (۱) انواع قابلیت های محیطی برای کودکان

۲-۶ معیار فضای شهری مطلوب و نیاز کودک

فضاهای شهری موفق آنهایی هستند که به خوبی طراحی شده اند و به خوبی مدیریت می شوند در این صورت زندگی موفق شهری را برای مردم همراه با بالا رفتن کیفیت زندگیشان به ارمغان می آورد برنامه ریزان شهری چون جین جیکوبز، ایان بنتلی، تیبالدز، داندل ایلیارد، الن جیکوبز و ... در بررسی های خود معیارهای را به منظور بهبود کیفیت محیط شهر ارائه نموده اند که در شکل (۲) زیر ارائه می گردند این معیارهای قابلیت سنجش متناسب با نیازهای کودک را نیز دارند. به عبارتی با این معیارها می توان شهر را متناسب با نیاز کودکان ارزیابی کرد یا محیط شهر را بهسازی نمود.

نمودار (۲) عوامل مؤثر در سنجش مطلوبیت کیفی وضعیت فضاهای عمومی (www.pps.org, 2003).

موسسه pps^۱ که یک موسسه تخصصی برای طراحی و احیای فضاهای عمومی شهری است و بر روی بیش از 1000 فضای عمومی شهری در کشورهای مختلف جهان پروژه انجام داده است عوامل زیر را در سنجش مطلوبیت کیفی وضعیت فضاهای عمومی حائز اهمیت می داند که در شکل شماره ۳ مشخص شده است این معیارها نیز می تواند مبنایی واحد جهت ایجاد فضای شهری مطلوب و موفق برای کودک باشد.

¹ Project for Public Spaces

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شکل (۳) معیارهای افزایش کیفیت در فضای عمومی شهری

۷- مشارکت کودکان در فرآیند طراحی

در حوزه طراحی معماری برای کودکان، عموماً دغدغه اصلی، معیارهای طراحی معمارانه فضایی است که به صورت اختصاصی برای کودکان طراحی می شوند (فلاحی، ۱۳۹۶: ۸۱). زیرا معماری برای کودکان الزاماتی به همراه دارد، الزاماتی که طبیعتاً با دریافت های کودکانه نسبت مستقیمی دارد. مسائلی نظیر مقیاس فیزیکی کودک و اینکه از چه ارتفاعی به دنیا و محیط پیرامون نگاه می کند.

بنابراین در طراحی مکان هایی که کودکان استفاده کنندگان اصلی آنها هستند باید این فرصت را به کودکان بدهیم که جدای از معماران ابراز وجود کنند. در واقع نیازهای کودکان و زبان او عنوان معماری کودکانه را شکل می دهد. و دشوارترین مرحله از طراحی برای کودکان، اعمال نیازهای روانشناختی آنها می باشد با توجه به اینکه کودکان حق دارند در مسائل مربوط به خود که جزو دغدغه های آنان است، اظهار نظر کنند که در همین راستا بیانیه «مأموریت استراتژیک برای کودکان» در سال ۲۰۱۳ میلادی ارائه گردیده و در این بیانیه آمده است: «ما منافع کودکان و جوانان را در هر تصمیمی یا اقدامی که بر سلامت، حفاظت و توسعه امکانات ویژه آنها، تأثیرگذار باشد حفظ می نماییم.» (Afrod2013).

و چون به لحاظ موقعیت اجتماعی در جایگاهی قرار دارند که می توانند به عنوان گروه مشارکت کننده فعال، طراح را همراهی کنند. و از طرفی هدف فرآیند طراحی، به سامان کردن فضا به منظور رفع نیازهای انسانی می باشد، جلب مشارکت کودکان در این فرآیند، می تواند متضمن برآورده شدن درست تر نیازها و به تبع آن استفاده بهینه تر و ماندگارتر از فضا باشد. لذا محیطی که با مشارکت و تمایلات کودکان طراحی شود، محیطی کارآمد و مؤثرتر برای آنها خواهد بود. زیرا تعامل پویای کودک مستلزم مشارکت فعال وی در شکل دهی و بهره برداری از محیط است در واقع مهمترین فایده مشارکت کودکان در توسعه محیط ساخته شده عبارت است از تقویت استنباط و تصمیم گیری بزرگسالان برای کودکان تجربه استفاده از روش های طراحی با

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

کودکان، اغلب روش های بسیار موفقیتی هستند. دلیل این موفقیت تولید و یا درگیر شدن با تصویرهایی است که اغلب بخشی از زندگی روزمره کودکان به شمار می رود.

۸- نقاشی، ابزاری کارآ برای مشارکت با کودکان

چون کودکان در سطح آگاهی و درک متفاوتی نسبت به بزرگسالان قرار دارند، ابزار ارتباط برقرار کردن با آنان نیز، ظرافت های خاص خود را دارد و روش های مشارکت آنان در فرآیند طراحی، منحصر به خودشان است. تاجایی که اگر وسایلی که در اختیار کودک قرار می گیرد، مناسب او نباشد، باعث دلسردی اش می شود. طراحان می توانند با به کارگیری ابزارهای کاربردی مانند بازی، دیگراما مکت سازی، نقش بازی کردن، نمایش ترسیم های دستی و کروکی عکاسی به وسیله کودکان، مصاحبه بحث گروهی با کودکان، پرسشنامه های تصویری روش های مکمل مانند شعر و آرزو کلاژ، خمیربازی، گلبازی، فیلمبرداری به وسیله کودکان و نقاشی کشیدن (حیبی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۳). به مشارکت با کودکان بپردازند. در این بین، روش های مشارکتی خلاق مانند نقاشی، ممکن است بیشتر شبیه زمانی برای گذراندن اوقات فراغت به نظر برسد، در نتیجه کودکان مشارکت کننده، فرصت بیشتر به همراه آرامش برای تأمل درمورد تولید پاسخ، خواهند داشت. به گفته سوزان لانگر هنر شیوه های برای توصیف شفاهی پیچیده هستند اما او آنها را درک می کند، ارتباط برقرار کند. نقاشی کودکان و ترسیمات آنها که در گروه هنرهای تصویری قرار می گیرند، بدون شک نشان دهنده لایه های مختلفی از معانی و ارزش ها هستند به نحوی که می توان گفت هیچ آزمایشی نمی تواند مثل نقاشی به طور کامل تفاوت های فکری و خصیصه ای افراد مختلف را عیان سازد کودکان در هر سنی که باشند از نقاشی به عنوان راهی برای ارتباط با محیط پیرامون استفاده می کنند با تفسیر نقاشی ها، احساس کودکان در فضاهای مختلف، فعالیت ها و عملکردهای مورد علاقه آنها، رنگ و جزئیات و بسیاری از خواسته ها و ترجیحات مکانی آنها در فضا آشکار می شود (به نیا، ۱۳۹۹: ۶۶).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

تصویر شماره - ۱۲

۹- نتیجه گیری

شهرها در نتیجه رشد گسترده کالبدی و جمعیتی خود، درگیر مسائل جدیدی در چارچوب انواع مختلف ابعاد زندگی شهروندان هستند. در این میان امنیت شهری به عنوان یکی از مسائل مهم در مباحث اصلاحات و ساماندهی شهری است. امنیت، احساس آرامش و اطمینان از عدم تعرض به جان، مال و سایر حقوق انسان است. امنیت، ارتباط مستقیمی با فضا و کیفیت محیط شهری دارد. یک فضای شهری مناسب تا حد زیادی تأمین کننده امنیت و فضای نامناسب از بین برنده آن و زمینه ساز انواع آسیب ها و معضلات اجتماعی است. از این رو می توان اذعان داشت نحوه ترکیب توده ساختمان با فضاهای اطراف، زیبایی، نظم، وحدت، پویایی فضا و تناسب و مقیاس در معنا بخشیدن به فضاها مؤثرند و در مجموع نوع نگرش و احساس ما نسبت به آن فضا را شکل میدهند و از عوامل تأثیرگذار در ایجاد محیط های امن شهری می باشند. این در حالی است که فضای عمومی شهر برای کودکان را میتوان به صورت های مختلفی در نظر گرفت، فضای عمومی شهر و محله، مدرسه، خیابان ها و معابر عمومی، پارک ها، سینما، کتابخانه، فضای ورزشی و مانند آنها از آن جمله اند. فضای عمومی شهر در کنار خانه با کودکان در تماس است و بخش مهمی از آموزش و پرورش او را بر عهده دارد. شهری که به کودکان خود توجه نکند، به نسل گذشته، موجود و آینده خود توجه نکرده است. کودکان امروز مردان و زنان فردای جامعه می باشند و نقش بسیار تأثیرگذاری را در ترسیم آینده هر کشور ایفا می کنند. و نادیده گرفتن بخشی از حقوق کودکان بدون در نظر گرفتن سایر حقوق امکان پذیر نیست. مسئولیت نگاه همه جانبه به کودکان مانند قطعات یک پازل است که متولی یا مسئول هر بخش در وزارتخانه ها و ادارات مختلف هستند. اساساً شهر دوستدار کودک به دنبال ضمانت تمامی حقوق این گروه از شهروندان است. از جمله این حقوق عبارت اند از: تصمیم گیری در خصوص شهر، مشارکت در خانواده، جامعه و زندگی اجتماعی، دسترسی به خدمات اساسی محافظت در برابر خشونت و جنایت، امنیت در فضای شهری، ملاقات با دوستان، بازی کردن و در نهایت به رسمیت شناختن کودکان به عنوان یک شهروند با داشتن دسترسی به همه خدمات بدون توجه به نژاد، مذهب و ناتوانی ها. مشارکت عبارت است از دخالت مؤثر اعضای یک گروه یا جامعه (نمایندگان آنها) در تمامی فعالیت ها و تصمیم گیری هایی که به کل گروه و جامعه مربوط می شود. نوجوانان به عنوان گروه مهمی از جامعه، در مرحله ای از زندگی قرار دارند که تغییرات فیزیولوژیکی با تغییراتی در رفتار آنها توأم بوده و در تطابق و سازش با محیط دچار اشکال می شوند در خصوص مشارکت کودکان، فرایند سه مرحله ای در نظر گرفته می شود که شامل:

- سطح ساختاری که به حقوق و موقعیت کودکان در جامعه و وظیفه مسئولین در قبال کودکان به عنوان شهروندان جامعه می پردازد.

- سطح شخصی که به علایق و عقاید مشخص کودک به عنوان یک شخص حقیقی توجه داشته و موضوع اصلی این سطح، زندگی زمان حال کودک است.

- سطح شخصی ارتباطی که در آن واقعیت های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی محیط های متفاوت زندگی کودکان مورد بحث است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

فهرست منابع

- ارمغان، مریم، عبدلی، ناهید، کودکان در شهر بررسی ساختار فضایی مسکن و شهر در ارتباط با فرهنگ کودکی در منطقه 11 تهران، نشریه پژوهش های انسان شناسی ایران، دوره 6، شماره 2، 1395.
- صفوی مقدم، مریم، نوغانی دخت بهمنی، محسن، مظلوم خراسانی، محمد، بررسی شهر دوستدار کودک و احساس شادی کودکان در شهر مشهد، مجله علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات علوم انسانی دانشگاه فردوسی، مشهد، 1393
- ضیایی، پیمان، واله، مونا، شهر کودکانه، انتشارات: تیسرا، تهران، 1392
- فلاحی، علیرضا، گمینی اصفهانپف هدیه، برنامه ریزی و طراحی معماری فضاهای دوستدار کودک در فرآیند بازسازی پس از زلزله بم، مسکن و محیط روستا، شماره 36، 1396
- حبیبی، محسن، عزتبان، عنایت الله، محقق نسب، آموزه های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی فضاهای شهری دوستدار کودک، مطالعه موردی: شهر سده لنجان، مطالعات شهری، 1397.
- به نیا، بهنام، خیرالهی، مهران، صحراگرد، مهدی، صحراگرد، مهدی، سلطانی فر، عاطفه، آموزه های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی معماری فضاهای دوستداری کودک (مطالعه موردی: فضاهای درمانی شهر بجنورد، فصلنامه اندیشه معماری، نشریه علمی، سال 4، شماره 1399، 7.
- کیانی، اکبر، اسماعیل زاده کواکی، علی، تحلیل و برنامه ریزی «شهر دوستدار کودک» (SFC) از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)، باغ نظر، دوره 9، شماره 20، 1391
- بهاروند، شکوفه، بررسی و بازبینی مفهوم شهر دوستدار کودک از مشارکت سازی کودکان تا استانداردهای طراحی، با ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی، مدیریت شهری، شماره 34، 1393
- ایمانی، بهرام، یارمحمدی، کلثوم، یامحمدی، کبری، بررسی شهر دوستدار کودک از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: ناحیه 1 شهر اردبیل)، جغرافیا و مطالعات محیطی، دوره 6، شماره 21، 1396
- به دنیا، بهنام، خیرالهی، مهران، صحراگرد، مهدی، سلطانی فر، آموزه های مشارکت کودکان در فرآیند طراحی معماری فضاهای دوستدار کودک (مطالعه موردی: فضاهای درمانی شهر بجنورد)، دوره 4، شماره 7، 1399

منابع لاتین

Riggio, E. (2002). child friendly cities good governance in the best interests of the child. environment urbanization. Vol 14: 45-58p46.

www.pps.org, 2003

Ashford, A. (2018). Involving Children in decision making. www.childcomm.tas.gov.au